

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет/інститут історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міграційні процеси і міжнародні відносини в Європі X–XV ст.

Рівень вищої освіти – третій (доктор філософії)
Освітньо-професійна програма 032 «Історія та археологія» (історія)
Спеціальність 032 «Історія та археологія» (історія)
Галузь знань гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “27” серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Міграційні процеси і міжнародні відносини в Європі X–XV ст.
Викладач (-і)	Мирослав Михайлович Волощук
Контактний телефон викладача	+380342596103
E-mail викладача	myroslav.voloshchuk@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Лекційні, практичні, індивідуальні завдання. Самостійна робота у широкому вимірі персональних практик студента
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС (90 годин)
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/developer/course/view/1935
Консультації	передбачаються
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>НД під назвою «<i>Міграційні процеси і міжнародні відносини в Європі X–XV ст.</i>» покликана ознайомити аспірантів зі специфіками міграцій людських спільнот упродовж середньовічної історії обраного хронологічного проміжку часу. В основі НД – досвід особистих наукових студій упорядника, багаторічні дослідження руських поселенців у країнах латинського Заходу XI–XIV ст. Утім у даному випадку тематика занять стосується не тільки вихідців з Русі за межами Русі, а й народів Степу, номадів, зміну місць проживання осілого населення так званої «Молодшої Європи» в результаті військових конфліктів, епідемій, пошуку нових земель, цікавості й допитливості тощо.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета та цілі курсу опираються на освітню програму третього (доктор філософії) рівня вищої освіти за галуззю знань гуманітарні науки, спеціальності 032 «Історія та археологія» у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника, навчальний план, робочу навчальну програму та програмові вимоги. Останні включають перелік найосновніших тем, які обговорюватимуться на лекціях, готуватимуться студентами на практичних, або ж виконуватимуться як самостійна робота (конспект монографій, творчі виступи, есе, мультимедійні презентації тощо). Однак під час навчання тематика може змінюватися залежно від напряму розвитку викладання НД. Усестороннє опрацювання запропонованих тем має надати аспірантові не лише широку базу знань із окресленої НД, а й закріпити відповідні практичні навички.</p>	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<p>1. Логістика історичного дослідження (маршрут умовного мігранта) Аспірант повинен чітко скласти план та напрям руху переселення умовного мігранта чи групи мігрантів доби Середньовіччя. Йдеться про свого роду <i>itinerarium</i> із чітким фіксуванням хронології перебування в тих чи інших місцевостях, облаштування тимчасового помешкання та характеру ведення господарської діяльності.</p> <p>2. Робота з першоджерелом № 1 Аспірант отримує фрагмент латиномовного документа або ж джерела на староболгарській (церковнослов'янській) добі Середньовіччя (оригінал або вже відчитана його версія – у випадку тексту на латині), присвяченого міграційним процесам чи міжнародним відносинам задля типологізації, встановлення авторства та часу написання, вичленення незнайомої термінології (власні назви – імені, предикати, прізвиська осіб, географічні локоніми й хороніми, спеціальні поняття – уряди, адміністративну номенклатуру, етноніми тощо) та її пояснення, а також коментаря отриманого фрагмента джерела.</p> <p>3. Робота з першоджерелом № 2 Аспірант, отримавши на руки оригінал джерела (з проблем міграційних процесів чи</p>	

міжнародних відносин доби Середньовіччя), має вміти визначити його різновид, встановити датування за допомогою інструментарію спеціальних історичних дисциплін, визначити мову, стиль і шрифт написання, кодикологічні особливості укладення, ймовірне чи реальне авторство, мету написання та ін. Прикінцевим варіантом підготовки є розгорнутий конспект та усний виступ. Вітається мультимедійна презентація.

4. Робота з першоджерелом № 3

Йдеться про роботу із печатками, якими скріплювали середньовічні документи – живим свідком укладення міждинастичних угод, предметом студій міжнародних відносин. Аспірант має визначити матеріал виготовлення печатки, атрибутувати автора, класифікувати форму кріплення та аспекти виготовлення печатки, вміти відрізнити оригінал від фальсифікату та знати за яких обставин цей сфрагістичний матеріал може вживатися у контексті НД, що вивчається.

5. Археологічний артефакт

У цьому випадку аспірант має справу із живим свідком матеріальної минувшини – окремим археологічним артефактом, що часом є й одиницею архівного зберігання та предметом вивчення міжнародних відносин чи міграційних процесів. За допомогою інструментарію спеціальних історичних дисциплін та даних археології він має навчитися його атрибутувати, датувати, пов'язати із чітким колом осіб та пояснити його міжнародний контекст використання, зіставити і порівняти з іншими типологічно схожими артефактами, вміти встановити його вартість.

6. Архівна бібліографія

З метою вироблення навичку проведення наукових студій аспірант має навчитися грамотно складати бібліографічний опис архівних справ та одиниць користування на різну тематику. З цією метою пропонується компонування в окремому конспекті списку джерел кількістю до 50 позицій з довільно обраної студентом теми міграційних процесів чи міжнародних відносин середньовічної доби.

7. Розробка маршруту відвідання та роботи у одразу кількох архівах

Збір та обробка даних про перелік архівних установ в Україні чи за кордоном мають допомогти аспірантові скласти грамотну мапу їх покровокового відвідання, чітко прописати логістику, критерії і послідовність візитів, кошторис витрат на поїздку, копіювання чи інші архівні послуги.

При цьому аспірант має знати закономірності та особливості міграційних процесів і міжнародних відносин в країнах так званої «Молодшої Європи» доби Середньовіччя, володіти необхідними мінімальними знаннями в хронології, періодизації проблеми, знати ключові *gentes*, що брали участь у міграціях, а також їхніх лідерів. Володіти елементарними термінами та застосовувати їх за призначенням.

Аспірант теж повинен вміти працювати з історичним джерелом (оригіналом і перекладом), встановити його авторство, походження, класифікувати та типологізувати його, скласти на основі цього коротке повідомлення та письмове есе, порівнювати, зіставляти історичні джерела, проводити паралелі та прослідковувати диференціацію в історичній літературі щодо навчальної дисципліни, яка вивчається. Написати наукову статтю, підготувати мультимедійну презентацію чи науковий виступ на тему, яка стосується курсу із застосуванням широкого спектру джерел та літератури

5. Організація навчання курсу

Обсяг навчальної дисципліни

лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	56

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
3	Історія та археологія	2	вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

Тема	лекції	практичні заняття	сам. роб
Тема 1. Людина в системі доісторичних, античних та	2		

середньовічних міграцій			
Тема 2. Страх і цікавість в системі міграційних координат	2		
Тема 3. Міграції в історії античних та середньовічних <i>gentium</i> .	2		
Тема 4. Руські землі на перетині міграційних шляхів IX–XIII ст.	2		
Тема 5. Матримоніальні зв'язки династії Рюриковичів у контексті міграційних процесів	2		
Тема 6. Міграції еліт та нижчих верств суспільства	2		
Тема 7. Русько-угорські історичні зв'язки доби Середньовіччя	2		
Тема 8. Русько-польські історичні зв'язки доби Середньовіччя	2		
Тема 9. Русько-чеські історичні зв'язки доби Середньовіччя		3	
Тема 10. Русько-німецькі історичні зв'язки доби Середньовіччя		3	
Тема 11. Східна Римська імперія і Русь IX–XV ст.		3	
Тема 12. <i>Scando-Rossica</i> IX–XIII ст.		3	
Тема 13. Міграції між Середньовіччям і сучасністю		3	
Тема 14. Перспективи студій міграційних процесів		3	
Тема 15. Інтерактивна мапа військових походів половців на Русь XI–XIII ст.			3,5
Тема 16. «Історія Монголів» П'єр де Карпіні: аналіз і критика джерела			3,5
Тема 17. Волоська колонізація крізь призму вивчення господарської діяльності та антропоніміки населення воєводства Руського XV–XVII ст.			3,5
Тема 18. Антропонімія міграційних студій на сучасному етапі			3,5
Тема 19. Традиційне скотарство і тваринництво населення Карпат крізь призму сучасних міграційних студій			3,5
Тема 20. Аспект міждисциплінарних студій міграційних процесів			3,5
Тема 21. Єврейська середньовічна міграція. Місце євреїв на Русі			3,5
Тема 22. Середньовічні портолани та перші мапи, як живі свідки міграційних процесів та авантюри першопрохідців			3,5
Тема 23. Мотивації зміни кочового способу життя			3,5
Тема 24. Світ міфів та релігійних уявлень кочових спільнот			3,5
Тема 25. Світ тварин кочових спільнот: людина і кінь, людина і верблюд, людина і птах			3,5
Тема 26. Археологічні студії міграційних процесів			3,5
Тема 27. Міждисциплінарність та інтеркультурність у вивченні міграційних процесів			3,5
Тема 28. Міграційні процеси та Християнська церква			3,5
Тема 29. Руський аспект Хрестових походів: військові кампанії, міграції чи паломництва?			3,5
Тема 30. Астрономічний вимір міграцій: «шляхи та зірки»			3,5
ЗАГ:	16	18	56

6. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	Поточне оцінювання студентів відбувається за 100-бальною шкалою у випадку усних виступів на практичних заняттях із подальшим накопиченням балів для допуску до складання іспиту. Передбачене автоматичне виставлення екзамену за результатами роботи під час семестру. У такий спосіб оцінюються усі різновиди індивідуальної та самостійної роботи залежно від рівня складності завдань
Умови допуску до підсумкового контролю	Допуск до підсумкового контролю передбачений за умов відсутності жодної заборгованості за лекційні і практичні заняття та наявності не менше 50 балів, зароблених у різний спосіб під час практичних, індивідуальних занять та самостійної роботи. Заборгованість ліквідується у часі консультативних годин викладача, відповідно до встановленого з ним графіка та форм відпрацювання, які носять індивідуальний для кожного студента характер

7. Політика курсу

Письмові роботи: практикуються

Академічна доброчесність: витримується у повному обсязі

Відвідування занять – обов'язкове

Неформальна освіта: передбачається у формі отримання самостійних завдань

8. Рекомендована література

1. Волощук М. До питання присутності русинів при дворі княгині Агафії Святославівни (між 1207/1209–1247/1248) – дружини мазовецького князя Конрада // *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin* / [red. Piotr Guzowski, Marzena Liedke i Krzysztof Boroda]. Białystok, 2018. S. 633–657.
2. Charvát P. *The Emergence of the Bohemian State*. Leiden ; Boston : Brill, 2010.
3. France J. *Western warfare in the age of the Crusades 1000–1300*. London : UCL Press, 2001.
4. Giebfried J., Lincoln C. *The Remaking of the Medieval World, 1204*. Barnard: The University of North Carolina Press, 2022
5. Holt P. M. *The Age of the Crusades. The Near East from the eleventh century to 1517*. London ; New-York : Routledge, 1986.
6. Kaldellis A. *Romanland. Ethnicity and Empire in Byzantium*. London : Cambridge University Press, 2019.
7. Melnyk M. *Byzantium and the Pechenegs. The Historiography of the Problem*. Leiden ; Boston : Brill, 2022.
8. Morton N. *The Crusader States and their Neighbours. A Military History, 1099–1187*. New-York : Oxford University Press, 2020.
9. Pranke P., Zečević M. *Medieval Trade in Central Europe, Scandinavia, and the Balkans (10th–12th Centuries). A Comparative Study*. Leiden ; Boston : Brill, 2020.
10. Rosik St. *The Slavic Religion in the Light of 11th- and 12th-Century German Chronicles (Thietmar of Merseburg, Adam of Bremen, Helmold of Bosau)*. Leiden ; Boston, Brill, 2020.
11. Štih P. *The Middle Ages between the Eastern Alps and the Northern Adriatic Select Papers on Slovene Historiography and Medieval History*. Leiden ; Boston : Brill, 2010.
12. Tăpkova-Zaimova V. *Bulgarians by Birth. The Comitopuls, Emperor Samuel and Their Successors According to Historical Sources and the Historiographic Tradition*. Leiden ; Boston : Brill, 2017.
13. Varlik N. *Plague and Empire in the Early Modern Mediterranean World. The Ottoman Experience, 1347–1600*. Cambridge : Cambridge University Press, 2016.
14. Voloshchuk M. *Ruthenians (the Rus') in the Kingdom of Hungary, 11th to Mid-14th Centuries. Settlement, Property, and Socio-Political Role* / [translated by Y. Prykhodko] // *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450* / [general Editors F. Curta and D. Zupka]. Leiden ; Boston : Brill, 2021. Vol. 76.

Викладач _____